

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

F.Köçərli adına Respublika
Uşaq Kitabxanası

Aşıq Pəri irsinə məhəbbətlə

(Aşıq Pərinin 205 illik yubileyi münasibətilə yazılmış metodik vəsait)

Bakı-2016

Tərtibçi:

Ruhiyyə Məmmədli

Redaktor və
buraxılışa məsul

Şəhla Qəmbərova

Aşıq Pəri irsinə məhəbbətlə: Aşıq Pərinin 205 illik yubileyi
münasibəti ilə hazırlanmış metodiki vəsait /tərt. ed. Ruhiyyə
Məmmədli red. və burax. məsul Ş.Qəmbərova; F.Köçərli adına
Respublika Uşaq Kitabxanası.- Bakı, 2016.- 30s.

©F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası 2016

Tərtibçidən

Aşıq sənəti dədə-babalarımızdan miras qalma, həm də bir folklor növü tək ən önəmli milli dəyərlərimizdən biridir. Bu sənətin ölməzliyi, həmişə yaşarlığı ondan irəli gəlir ki, bu sənətdə atalar sözləri, xalq deyimləri, saz havaları, söyləmələr-deyişmələr yaddaşlarda qalır, hafizələrdən-hafizələrə köçür, üstündən min illər keçməsinə baxmayaraq öz tər-tərəvətini olduğu kimi saxlayır, insani dünyanın pas atmasına imkan vermir. Öz tərəvətini bu gün də ilk gündü tək qoruyub saxlayan aşıqlarımızdan biri də Aşıq Pəridir. Aşıq sənətində Aşıq Pərinin öz naxışı var. Aşıq Pərinin bənzərsizliyi onun təkrarsız bir sənətkar, öz dövründə aşıq şeirinin ilhamvericilərindən biri olmasındadır. Həqiqət carçısı olan Aşıq Pəri həsrət-hicran nəğməkarı tək zamanın məngənəsində sıxılma da, özünü küskün, köməksiz bir Allah bəndəsi kimi aparmır. Ona hörmət göstərənləri Aşıq Pəri doğruluq, ədalət, insana hörmət, təmiz məhəbbət və səmimi dostluq hislərini dərinədən ifadə edən ahəngdar şeirləri ilə ruhlandırır. Aşıq Pəri sənət zirvəsinə tək cə yüksəlmiş, həm də yüksəlmişdir. Onun yaradıcılığında gözəl bənzətmələr, hikmətli kəlamlar, xalq ifadə və deyimləri, atalar sözü və məsəlləri yerli-yerində işləndiyindən qoşma və gəraylılarda bədiiliyi, axıcılığı, rəvanlığı artırır, beyt və misraları xalq dilinə, canlı danışq dilinə daha da yaxınlaşdırır. Aşıq Pərinin yazdığı qoşma və gəraylılar, deyışmələr həssas qəlbədən qopub gələn lirik şeirlərdir, bir-birindən gözəl incilərdir. Bu gözəl xüsusiyyətlərə malik olan Aşıq Pərinin 205 illik yubileyi ərəfəsində onun yaradıcılığından bəhs edən vəsaiti işləməyi F. Köçərli adına RUK- sının Elmi -Metodika şöbəsi olaraq özümüze borc bildik. Bu vəsait Aşıq Pəri yaradıcılığını oxuculara çatdırmaq məqsədilə yazılmışdır. Vəsait iki hissədən ibarətdir. I hissə Aşıq Pərinin həyat və yaradıcılığından, II hissə isə yubiley tədbirlərinin keçirilməsindən bəhs edir.

Aşıqlar aşiqi Aşıq Pəri

Xalqımızın qəhrəmanlıq və mədəniyyət tarixində Azərbaycan qadınlarının öz şöhrəti, öz şərəfli yeri var. “Kitabi Dədə Qorqud” qəhrəmanı igid Buğaca süd verən ananın, Qoç Koroğlunun sadıq Nigarının, Nəbinin Həcərinin, xalqımızın keçmiş müdrik hökmdarı Nüşabənin, tədbirli dövlət xadimi Sara Xatunun dayandığı ucalıqdı bu yer...

Mədəniyyətimizin önəmli bir qolunun aşıq-ozan sənətkarlığında da qadınlarımız bax, belə bir ucalıqda dayanır, belə bir ucalıqda yaşayır... Ona görə yaşayırlar ki, Qorqudun yaşadı olan sazı, sözü yaşadıblar... Bu saz və söz sahibləri olan nənələrimiz çox zəngin ədəbi irs qoyub getmişlər. Bu dəyərli xanımlarımızın sırasında duran, Xan Arazın xan qızı kimi doğulan, təbi ilahi vergidən gələn, bədahətən şeirlər deyən Aşıq Pəri Azərbaycan aşıq şeirinin ən görkəmli nümayəndələrindən biri, qadın aşıq sənətinin isə yaradıcısı və banisidir. Aşıq Pəri 1811-ci ildə Cəbrayılın Maralyan kəndində anadan olub. Məktəbi bitirdikdən sonra aşıq şəri ilə maraqlanmağa başlayıb. Qısa zaman içində onun şan-şöhrəti hər yana yayılıb və öz dövrünün aşıqlarının diqqətini özünə çəkib. Təxminən 1830-cu ildə Aşıq Pəri Şuşaya köçüb və ömrünün sonuna qədər burada yaşayıb. Firidun bəy Köçərli onun bilikli, gözəl bir xanım olduğunu yazır. Aşıq Pəri kamil söz ustası idi. Onun deyişmələri sənətkarlıq baxımından seçilən, sevilən poeziya nümunələri kimi daim yaşayır. Aşıq Pəri bir Azərbaycan aşığı, qadın aşıqlarımızın banisi olmaq faktından əlavə, həm də Azərbaycan qadını adının ləyaqətli daşıyıcılarından biridir. Aşıq Pəri poeziyasının dili rəvan, axıcı və xoşagələndir. Onun şeirlərində insanlarda insanlığı yaşatmaq, paklığa, təmizliyə, düzlüyə, mənəvi gözəlliyə çağırış notları var. Aşıq Pərinin həyatının maraqlı cəhətlərdən biri də odur ki, özündən öndəki ustad aşıqlar kimi o da özü haqqında

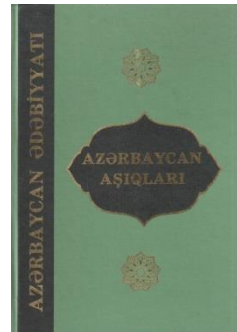
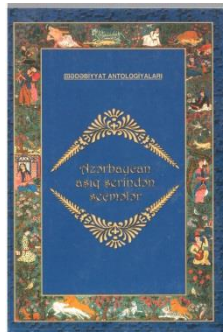
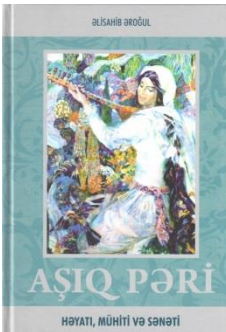
dastan yaradan ünlü sənətkarlardan biri olmuşdur. Aşıq Pəri aşıq məclislərində böyük hörmətə sahib olub. Şairlər onun gözəlliyini öz şeirlərində vəsf etmişlər. Aşıq Pəri Mirzə Həsən bəy Mirzə, Kərbəlayı Abdulla Canızadə, Cəfərqulu xan Nəva, Məhəmməd bəy Aşıq və s. aşıqlarla və şairlərlə deyişmiş, bu deyişmələrin hamısında uğur qazanmışdır. Gözəl şerləri və hazırcavablığı ilə Aşıq Pəri az bir zamanda Qarabağ şairlərinin diqqətini cəlb etmiş, tez-tez Şuşada keçirilən şer məclislərinin iştirakçısı olmuşdur. Aşıq Pəri təxminən 1847-ci ildə Şuşa şəhərində vəfat etmişdir. Aşıq Pəri çox qısa, 35 il yaşamış, ancaq mənalı bir ömür sürmüşdür.

**Puç dünya, səndə bir yarıyan hanı?
Günbəgün artırdı şövkəti, şanı,
Tiflisin sağ əli, sərdarın canı,
Viran qoyub Dağıstanı, neylədin?**

Aşıq Pərinin yazdığı əsərlərin az hissəsi bizə gəlib çatıb. Əlimizdə olanları da diqqətlə nəzərdən keçirdikdə Azərbaycan poeziyasında öz yeri olan Aşıq Pərinin bədii portreti aydın görünür. Bir məsələyə tam əminlik ki, onun adı həmişə yaşamaqdadır. Azərbaycan qadınlarının aşıq sənətinə meyl edənlərin təşəbbüsü ilə uzun illər respublikamızda “Aşıq Pəri” məclisi fəaliyyət göstərirdi. Məclis üzvləri “Aşıq Pəri” ədəbi irsini ləyaqətlə qoruyaraq bu unudulmaz xanımın adını öz yaradıcılıqlarında yaşatmağa və tanıtmağa çalışırdılar. Aşıqlıq Dədə Qorquddan və sonra onun davamçıları olan Aşıq Nəcəfdən, Aşıq Ələsgərdən, Aşıq Alıdan, Aşıq Pəridən bizə yadigarlar. Yadigarları isə öz adına və yaradıcılığına layiq qoruyarlar...

Aşıq Pəri irsinə məhəbbətlə

Bu il Aşıq Pərinin 205 illik yubileyidir. Aşıq Pəri böyük simadır və onun yubileyinin geniş miqyasda, çox yüksək səviyyədə qeyd olunması olduqca vacibdir. Bu münasibətlə respublikamızın hər bir müəssisəsində kitabxanalarda, məktəblərdə, lisey və gimnaziyalarda bir sözlə aşıq sənətinə qiymət verən dövlət müəssisələrində tədbirlər planı hazırlanmışdır. Belə tədbirlərin siyahısına kitab sərgisini, oxucu konfransını, aşıq sənəti ilə bağlı kitab müzakirəsini, şeir, rəsm müsabiqəsini, ədəbi-bədii gecəni və başqa tədbirləri daxil etmək olar. Əvvəlcə kitabxanada Aşıq Pərinin kitablarının sərgisi təşkil olunur. Sərgi müxtəlif başlıqlar altında keçirilə bilər. Məsələn: “Aşıq Pəri irsinə məhəbbətlə”, “Aşıqlər aşıqi Aşıq Pəri”, “Aşıq Pəri-mədəni cəmiyyətin qəlbi”, “Maralyanlı Aşıq Pəri”, “Qarabağın ilk qadın şairi Aşıq Pəri”, “Azad ruhlu Aşıq Pəri”, “Saz-Söz sərvətimizin keşiyində”, “Sazın əbədiyyət yolu”, “Saz-söz ustadı Aşıq Pəri”, “Xatirələrdə yaşayan sənətkar-Aşıq Pəri” və s. Sərgidə görkəmli şəxsiyyətlərin Aşıq Pəri haqqında söylədikləri sitatlarla yer alır.

Görkəmli şəxsiyyətlərin Aşiq Pəri haqqında söylədikləri:

1. Aşiq Pəri Şuşaya gələr-gəlməz Qarabağın gözə görünən, tanınmış şairləri arasında böyük hörmətə nail olmuş, bütün şeir və ədəbi məclislərində sayılmışdır. O, dərin düşüncəsinə, rəvan təbli və hazırcavablığına görə müasirləri arasında izzət sahibi idi.

Ədəbiyyatşünas Əlabbas Müznib

2. Aşiq Pəri sadə xalq dilində, əsasən aşiq səpgisində yazmışdır. Aşiq Pəri şair olmaqdan ziyadə xalq aşığıdır. Deyişmələrində şair öz dövrünün hünərli və cəsarətli qadını kimi diqqəti cəlb edir.

Ədəbiyyatşünas, alim Salman Mumtaz

3. Aşiq Pərinin hər şeiri ədəbi mühitdə dərhal əks-səda tapmış, bir neçə yeni şeir və deyişmənin yaranmasına səbəb olmuşdur. Azad sevgi tərənnümü, nikbin ruh, sadə üslub və başqa bu kimi xüsusiyyətlər Aşiq Pərinin yaradıcılığının əsas məziyyətlərindəndir.

Filosof Fuad Qasımzadə

4. "... Aşiq Pəri o zamankı savadlı və təhsil görmüş ədəbi simaların diqqət mərkəzində dayanırdı. Onun üstünə hər tərəfdən mənzum və mənşur məktublar axışıb gəlirdi. Şairə də öz növbəsində ona hörmət göstərənləri özünün doğruluq, ədalət, insana hörmət, təmiz məhəbbət və səmimi dostluq hisslərini dərinləndirən ifadə edən ahəngdar şeirlərilə ruhlandırır".

5. Zəmanə ki onun namu-şöhrəti artıb hər yana dağılır, talibi-didarı çox olur. Aşiq Pəri zahirən də, daxilən də çox gözəl, mənəviyyatca zəngin, geniş dünyagörüşlü bir xanım olub. Onun hüsnü-camalını tərif edən qoşmalar, gəraylılar yazılıb.

Ədəbiyyatşünas Firidun bəy Köçərli

5. Aşiq şeirinin ilhamvericilərindən biri sayılan Aşiq Pəri zəmanəsinin çox ağıllı, savadlı və hazırcavab adamlarından olmuşdur. O, yeri gəldikcə klassik və xalq şeirlərindən, atalar sözü

və hikmətli sözlərdən məharətlə istifadə etmişdir. Həyatilik və səmimilik onun şeirinin əsas xüsusiyyətlərindəndir.

Fəlsəfə elmləri namizədi Əşrəf Mehdiyev

6. Aşıq Pərinin yaradıcılıq irsi ədəbiyyat xəzinəmizdə inci kimi qiymətlidir. Aşıq Pəri beynəlmiləlçi sənətkar idi. Aşıq Pəri öz lirik şeirlərini yüksək sənətkarlıqla oxuyaraq xalqın əxlaqına nəcib duyğular aşılamışdır. Aşıq Pərinin simasında ölməz şeir, rəvan musiqi, gözəl rəqs, ülvi bir gözəllik birləşmişdi.

Ədəbiyyatşünas Tariyel Abbash

7. Əsərlərində saf sevgi, təmiz və ülvi insan hisslərini heyranlıqla tərənnüm edən, insanı yüksək bəşəri duyğular carçısı kimi təsvir edən, ona inanan Pərinin şeirlərində şəxsi kədərdən başqa el dərdi, zəmanəsinin, dövrünün vəfasızlığından, dünyanın etibarsızlığından şikayət də güclüdür.

8. Aşıq Pərinin yaddaş vulkanlarına davam gətirəcək, əsrlər boyu yaşayacaq, saraya bənzəyən şeirlərində ifadələr qızıl kərpiclərdir. Və elə bunlar da oxucuya sonsuz mənəvi zövq, estetik duyğular bəxş edir.

Yazıçı, publisist Əlisahib Əroğul

9. Aşıq Pəri eşidilməmiş bir gözəlliyə malik olan, deyişmələri, hazırcavabcasına dediyi şeirləri ilə diqqəti cəlb edən, istedadlı şairlərlə şeirləşmədə həmişə müvəffəqiyyət qazanan, qadın aşıq sənətinin yaradıcısı və banisidir.

Alman şərqşünası A. Berje

10. Aşıq Pəri haqqında düşünmək, bir daha aşıq yaradıcılığı və qoşma haqqında düşünmək deməkdir. Onun yaradıcılığını araşdırıb öyrənmək XIX əsr aşıq ədəbiyyatının yenidən öyrənilməsi və qiymətləndirilməsi deməkdir.

11. Aşıq Pəri Azərbaycan qadınının ümumiləşmiş simvoluna çevrilərək aşıq-şair qadın estafetini şərəflə daşımışdır.

Filoloq Tamella Quluzadə

12. “Aşıq Pəri pərirüssar, fəriştəxəsal, sahibicamal, sahibitəb bir qadın imiş. Nikbin ruh, azad sevgi, sadə üslub Pəri yaradıcılığının əsas məziyyətlərindəndir.”

Təzkiyəçi Məhəmməd ağa Müctəhidzadə

13. Aşıq Pəri sözü üzə deməkdən qorxmayan, cəsur təbiətli, mərd insan, zəmanəsinin əzablarına, hüquqsuzluğuna sinə gərən, şeir-sənət vurğunu olan, yaradıcılığında xalq ruhunu yaşadan bir şair kimi diqqəti cəlb edir və hörmətlə xatırlanır.

Filologiya elmləri namizədi Sadıq Şükürov

Aşıq Pərinin yaradıcılığından bəhs edən oxucu konfransı

Kitabxanaçı: Əziz oxucular. Azərbaycan torpağı neçə-neçə şair qadınlar yetirib. Sənətsevər xalqımız onların əsərlərini yaddaşlarında yaşadıb, əsrlər boyu dillər əzbəri edib. Sənətkar ömrü cismani ölümdən sonra əsərlərində qalan ürəklərinin sözü, qəlblərinin duyumları ilə davam edir. Aşıq Pəriyə də belə bir tale qismət olub. Azərbaycanın aşıq və şair qadınları Məhsəti xanım Gəncəvi, Qürrətüleyi Zərrintac xanım Tahirə, Heyran xanım, Fatma xanım Kəminə, Xurşud Banu Natəvan... Özləri də adları qədər ecazkar olan sənət ulduzları sırasında yer alan Aşıq Pəri ədəbiyyat xəzinəmizdə inci kimi qiymətlidir. Onun ədəbi irsi tam şəkildə dövrümüzədək gəlib çatmamışdır. Aşıq Pərinin şerləri ilk dəfə Mirzə Yusif Qarabağının “**Məcmueyi-divani-Vaqif və müasirini-digər**” (1856) məcmuəsində, sonralar isə A. Berjenin tərtib etdiyi “**Qafqaz və Azərbaycanda məşhur olan şüəranın əşarına məcmuədir**” (Leypsiq, 1867) kitabında dərc olunmuşdur. Əlimizdə əsasən qoşmaları var. Bu qoşmalar sadə və anlaşıqlı bir dillə söylənilmişdir.

Pərinin dərdi tüğyandı,

Sakin yeri Maralyandı.

Gülün qönçəsində yandı,

Bülbüllər əfqan eylədi-

deyən, zəmanənin dərdlərini zülflərindən ayırdığı qara tellərlə sinəsində saz eləyib kədər dolu bir dillə oxuyan, sənət dünyamızda əbədi yaşarlıq səlahiyyəti alan Aşıq Pərinin namı anılmasaydı cərgə naqis görünərdi. Gəlin oxucularımızın ifasında Aşıq Pəri yaradıcılığına nəzər salaq.

I Oxucu: El sənətini sevənlərin, bədii sözün xiridarlarının söylədiklərinə görə Aşıq Pəri Maralyan kəndindən pərvazlanmış, öz səsi, nəğməsi ilə ecazkar bülbül kimi ürəklərə yol taparaq sənət Məcnununa çevrilmiş, Qarabağın musiqi, şeir, sənət məclislərinin bəzəyi olmuşdur. Müasirlərinin dilinin əzbəri olan Pəri şeirinin əsasını insani məhəbbət, haqsızlıqdan şikayət motivləri təşkil edir. Pəri aşıq şeirinin müxtəlif formalarında qələmini sınıamış, bir-birindən gözəl incilər yaratmışdır.

Kitabxanaçı: Uşaqlar, bəs Aşıq Pərinin təbiətlə bağlı yazdığı qoşmaları haqqında nə söyləyə bilərsiniz?

II Oxucu: Çoxçalarlı zəngin aşıq poeziyamızın ədəbi poetik qaynaqlarından biri də insan gözünün ilk heyrəti olan təbiətdir. Qadın aşıqlarımızın yaradıcılığında isə təbiətin tərənnümü və təsviri, real duyğuların və düşüncənin təbiətlə vəhdətdə verilməsi xüsusilə, daha qabarıq nəzərə çarpır. Bu qadın dünyasının, mənəvi aləminin təbiətlə oxşarlığı, dünyanın hardasa daha çox “qadın təbiətli” olması paralelliyi ilə bağlıdır. Aşıq Pərinin poeziyasında bu daha qabarıqdır. Bu poeziyada təbiət insanlaşır, təbiət insanın kədərinə şərik çıxır, insan təbiətin. Təbiət həm insan varlığının özünün, həm də onun duyğularının, daxili aləminin sığınacağına, mənəvi güman yerinə çevrilir.

İnsanın ruhi və psixoloji aləminin ayrı-ayrı təbiət detalları ilə bənzətmədə verilməsi, insanın təbiətə, təbiətin insana metamarfozası qadın aşıq poeziyasının görünən tərəfidir:

Bir Pəri dil arasında qan ağlar
Çəkilib sinəmə dügünlü dağlar.
Ölübdür bülbülüm, lal olub bağlar,
Sarılib-sovulub güllər, ağlaram.

Kitabxanaçı: Ümumiyyətlə, dərin, səmimi məhəbbət Aşıq Pəri şeirlərinin ruhunu, canını təşkil edir. Aşıq Pərinin yaradıcılığına müraciət edən yazıçılarımız, ədəbiyyatşünaslarımız çoxdur. İlk öncə professor Əzizə Cəfərzadənin Aşıq Pəri haqqında yazdıqlarına oxucularımızın ifasında nəzər salaq:

III Oxucu: Aşıq Pəri olduqca gözəl, rəvan təbli, ağıllı və hazırcavab olmuşdur. Bu cəhətləriylə o, tezliklə Qarabağda yaşayan Cəfərqulu xan Nəva, Məhəmməd bəy Aşıq, Tüfeyli kimi yaradıcıların diqqətini cəlb etmişdir. Onlar Aşıq Pəri ilə deyişmiş, hər dəfə də ilahi qadın təbi qarşısında məğlub olmuşlar. Bu deyişmələrdə Aşıq Pəri rəqiblərini sözü qüdrəti, sətirlərin mənə tutumu ilə “məşhər ayağına çəkmişdir”. Onun gözəlliyi və təbi qarşısında məğlub olanlara sənətkar həmişə incə bir mənə ilə gülmüşdür.

IV Oxucu: (*Cəfərquluxan Nəvanın dilindən*):

Sən, ey Pəri, məlik pərvərdəsisən,
Həmişə deyirdik biz çəkər ona.
Nədən ötrü bizdən kənar gəzərsən,
Nə mane olubsan sərəsər ona? -
məzmunlu bəndinə qadın sənətçi belə cavab vermişdir:
Nə şayistə bu sözləri danışmaq?
Büsyardır mərdi-xidmətkar ona.
Saymırdın sultanı, xanı, paşanı,
Nə şah bir söz deyər, nə sərdar ona, - *deyə cavab vermişdir.*

Kitabxanaçı: Deyişmələrlə tanışlıq göstərir ki, Aşıq Pəri sözdən ustalıqla istifadə etmiş, hər kəlmənin yerini bilmişdir. Aşıq Pərinin şeirlərində saf məhəbbət, ana təbiət, ədalət, dostluq, gözəllik və s. keyfiyyətlər tərənnüm olunmuşdur. Onun şeirlərində poetik fiqur və bədii surətlərlə cilalanmışdır. O, xalq dilinin poetik imkanlarından ustalıqla istifadə etmişdir. Məsələn: Aşıq Pərinin “Oynaşır” adlı şeirini dinləsək, bunun şahidi olarıq.

V Oxucu: Katiblərin şahı dəftər içində,
Qələm ilə nazik əllər oynaşır.
Fitnəli, fellisən, nazü qəməzəli,
Dəhanında şirin dillər oynaşır.
Eşqinin əlindən gedərəm dada,
Dərdim olur gündən – günə ziyada,
Şiveyi-rəftarın düşəndə yada
Bağrımın başında millər oynaşır.
Dad elərəm, haray naşı əlindən,
Yandı cigər eşq ataşı əlindən,
Mən nə deyim gözüm yaşı əlindən,
Üzüşür sonalar, göllər oynaşır.
Adam var dolanır məkrin içində,
Adam var dolanır zikrin içində,
Sənin kamalında, fikrin içində,
Əcaib, qəraib hallar oynaşır.
Pəriyəm, xalq ara olmuşam bacı,
Kimsənin kimsəyə yox ehtiyacı,
Bəlxü Buxaranın, Hindin xəracı,
Zənəxdanda siyah xallar oynaşır.

Kitabxanaçı: Aşıq Pərinin bizə gəlib çatan şeirlərinin ümumi sayı 40-50- yə çatır. Bu şeirlərin bir qismində zəmanədən, dünyanın zülmündən, insanların vəfasızlığından acı-acı gileylənir. Dünyasını tez dəyişmiş sənətkarın şeirləri içərisində bayatı formalı incilər də xüsusi yer tutur. Bu bayatılardakı cinaslar, dərin mənə çalarları onları klassik bayatıların səviyyəsinə qaldırır. Aşıq Pəri şeirlərindən bir qismində dövrün, zamanın zülmündən, vaxtsiz acılardan şikayət motivləri əksini tapmışdır. Bu baxımdan “Eylədin” adlı gəraylı da maraq doğurur. Gəlin oxucumuzun ifasında bu gəraylıyı dinləyək.

VI Oxucu: Zalım şəcər dad əlindən,
Sən ha nahaq qan eylədin.
Zülmilə könlüm şəhrini,
Gör necə viran eylədin.

Saymadın sultanı, xanı,
Eyləyibsən nahaq qanı,
Badam kimi növcavanı,
Yer ilə yeksan eylədin.
Necə qıydın gülzarına,
Pünhan keçən iqrarına,
Saldın yollar kənarına
Dörd yanı al qan eylədin.
Pərinin dərdi tüğyandı,
Sakin yeri Maralyandı,
Gülüm qonçasında yandı,
Bülbüllər fəqan eylədi.

Kitabxanaçı: Ədəbiyyatşünas Əliabbas Müznibin 1928-ci ildə qələmə aldığı “**Aşiq Pəri və müasirləri**” adlı kitabda yazıçı müstəqil araşdırmaçı kimi çox dəyərli faktları üzə çıxarmaqla Aşiq Pəri haqqında bir çox ziddiyyətli məqamlara və məlumatlara aydınlıq gətirmişdir. Lakin ədibin böyük çətinliklə toplayıb nəşr etdirdiyi bu kitab ərəb əlifbası ilə olduğundan sonrakı nəsillər ondan faydalana bilməmişdir.

Kitab müzakirəsi

Kitabxanada Aşiq Pərinin həyat və yaradıcılığını oxuculara daha yaxından tanımaq üçün tanınmış yazıçı-publisist Əlisahib Əroğulun “**Aşiq Pəri həyatı, mühiti və sənəti**” adlı kitabın müzakirəsini keçirmək məqsədəuyğundur. Bu müzakirəyə kitabın müəllifi Əlisahib Əroğulunu da dəvət etmək olar. Kitabxanaçı bu müzakirəyə 1 həftə əvvəldən hazırlaşır. Müzakirənin əvvəlində kitabxanaçı oxuculara Aşiq Pərinin həyat və yaradıcılığı haqqında ətraflı məlumat verir. Sonra isə yazıçı-publisist Əlisahib Əroğulun “**Aşiq Pəri həyatı, mühiti və sənəti**” adlı kitabının müzakirəsini keçirir.

Kitabxanaçı: Kitab “Şərq-Qərb” Nəşriyyat Evində 2014-cü ildə çap olunmuşdur. Kitab 200 səhifədən ibarətdir. Kitabda Aşiq Pərinin həyat və yaradıcılığı, gəraylı və qoşmaları, deyişmələri,

Aşiq Pəri ədəbi-tarixi düşüncədə, Aşiq Pəriyə ithaf olunmuş şeirlər verilmişdir. Bu kitabda XIX əsrin birinci yarısında yaşayıb-yaratmış klassik qadın aşiq şeirinin banisi Aşiq Pərinin həyat və yaradıcılığından geniş söhbət açılır. Kitabda verilmiş Aşiq Pərinin Tufarqanlı Abbasla, Aşiq Valehin Zərnigar xanımı ilə və başqalarının deyişmələrinə nəzər alsaq, qadınların aşiq şeirinin, eləcə də heca vəzninin inkişafındakı rolunu aydın görmək olar. Onun cinas qafiyəli bayatısı buna misaldır.

Mən aşiq Maralyana,
Sən də gəl Maralyana.
Necəsən bir ah çəkim,
Dağlarda maral yana?

Nə qədər incə, obrazlı və təbiidir. Aşiq Pəri dərin düşüncəsinə, rəvan təbii və hazırcavablığına görə müasirləri arasında izzət sahibi idi. Kitabda da qeyd edildiyi kimi Aşiq Pəri cəsarətli, yeri gəldikdə kəskin danışmağı bacaran, o cümlədən yumşaq yumora malik, çox həssas qadın idi. Ondan yadigar qalan şeirləri oxuduqda bu bədii irsin bütün notlarında Aşiq Pərinin obrazı boylanır:

Mən Pəriyəm, eşqə zarəm, neyləyim?
Dərdi-dildən xəbər daram, neyləyim?

Bu “neyləyim” sualının cavabını ömrü boyu axtaran Aşiq Pəri qoşmalarının birində çəkdiklərindən zinhara gələrək şəxsi həyatındakı təzadlardan şikayət edib:

Pərinin dərdi tüğyandı,
Sakin yeri Maralyandı.
Gülüm qonçasında yandı,
Bülbüllər əfqan eylədi.

Müəllifin qeyd etdiyi kimi Aşiq Pəri zahirən deyib-gülsə də, içində şam kimi əriyirdi. Müasirləri Aşiq Pərinin xətrini çox istəyirdi. Kitabda Şuşanın tanınmış şairlərindən biri olan, İbrahim Xəlil xanın nəvəsi Nəva təxəllüsü ilə şeirlər yazan Cəfərqulu xanın Aşiq Pəri ilə müntəzəm deyişməsi haqqında məlumat çoxdur. Dövrünün əksər şairlərinə qalib gələn Cəfərqulu xan bu

deyişmələrin heç birində Aşiq Pərini bağlaya bilməmişdir. Müəllif bildirir ki, Allah Pəriyə elə bir istedad və təb vermişdir ki, şeir onun sinəsində su kimi axırdı. O, məntiqi, ağılı, dərrakəsilə hamını valeh edirdi. Maraqlıdır ki, ona uduzan rəqibləri də bu məğlubiyətdən qısqanclıq keçirmirdilər. Onlar Pəri kimi bir sənətkarın ətrafında olmağı, onunla şeirləşməyi özlərinə fəxr sanırdılar. Tanrı Aşiq Pərini sanki Qarabağ ədəbi mühitinə düşünölmüş şəkildə göndərmişdi. O, həm zahiri gözəlliyi, həm istedadı ilə Qarabağ ədəbi mühitini öz ətrafında cəmləşdirmiş, sazla-sözün işığında onları valeh etmişdi. Kitabın II hissəsində böyük ədəbiyyatşünas alim F. Köçərlinin Aşiq Pəri haqqında söylədiyi kəlamlar yer almışdır. Məsələn:F. Köçərli 1903- cü ildə yazırdı: “Özünün ağıl və istedadı ilə çoxlarında heyrət doğuran gözəl və gənc şairə Aşiq Pəri o zamankı savadlı, təhsil görmüş ədəbi simaların diqqət mərkəzində dayanırdı.” Aşiq Pərinin şeirləri XIX əsrin ortalarından ədəbiyyatşünasların diqqətini cəlb etmiş, bütün təzkirə və ədəbiyyat müntəxəbatlarında şairənin şeirlərindən nümunələr verilmiş, adı iftixar hissi ilə çəkilməmişdir.

Bir dilbər pəriyə Pəri qan ağlar,
Çəkilib sinəmə düyünlü dağlar,
Ölübdür bülbülüm, lal olub bağlar,
Saralıb, savılıb güllər, ağlaram.

Ətrafında baş verən hadisələri özündə əks etdirən, aşiq-şairin səfərlərini əhatə edən və həyatından bəhs edən “Alı xan və Pəri xanım” adlı dastan meydana gəlmişdir. Bu dastan ayrı-ayrı bölgə aşıqlarının dilində əzbər olmuş, o vaxtlar xalq arasında geniş yayılmışdır. Hətta bu dastan 1842-ci ildə rus dilinə tərcümə də edilmişdir. Aşiq Pəri gəraylı və qoşmalarını xalq üslubunda, xalq deyimi tərzində yazıb-yaradan sənətkarlarımızdandır. Aşiq Pəri şeirləri üçün xəlqilik, bəşərilik xasdır. O, insanlığı özündə yaşadan insani dünyanın aşıqinə üz tutaraq deyirdi:

Hər qul öz yerinin bünyadı olur,
Oxuyan kəslərin savadı olur,

Dərdinin fələkdən amadı olur,
Minnət eylər bu dünyaya, sevdiyim.

Aşiq Pəri aşıqlar aşıqiydi. Yerini bilməyən, həddini aşan, dünyanı danan, yolunu azan hallarda müsahibinə sözünü deyir, onu yerində oturtmağı bacarırdı.

F. Köçərlinin verdiyi məlumatdan görünür ki, Aşiq Pərinin bədii irsi vaxtı ilə toplanmış, lakin sonradan bu irs yenə itib batmışdır.

Aşiq Pərinin şeirlərində bir tərəfdən saf məhəbbət, ana təbiət, dostluq, ədalət və s. tərənnüm olunur, digər tərəfdə isə dünyanın vəfasızlığından, ölümün amansızlığından, hakimlərin zülmündən şikayət edilir. Aşiq Pəri yaradıcılıq üslubu ilə bu sənətin əzəmətini bir daha təsdiqləyir, ona təzə rənglər, çalarlar qatır. O, daha çox şifahi xalq ədəbiyyatının ən geniş imkana malik, bədii yaradıcılığın təməl prinsiplərindən biri olan qoşma növündən geniş və məhəbbətlə istifadə etmişdir. Bu da onun sənətkarlıq fəaliyyətinin dolğun ifadəsinə, sosial problemlərin qabardılmasına, insanın daxili aləminin hərtərəfli təsvirinə geniş yol açmış, real həyat səhnələrinin məharətlə təsvirinə imkan vermişdir. Aşiq Pərinin qoşma yaradıcılığı hər şeyin fəvqündədir, ən müxtəlif poetik hadisələri izah edir, danışdırır. İstedad, duyum, duyğularını ifadə etmək bacarığı, başqasından fərqli və özünəməxsus deyim qabiliyyəti diqqəti cəlb edir. Bu qoşmalar ideya-məzmun baxımından insanpərvər, humanist olmaqla bərabər, həm də milli məzmun kəsb edir.

Səhər-səhər doğan dan ulduzuyam,

Aşıqların söhbətiyəm sazıyam.

Adım Pəri, Hacı Sayad qızıyam,

Xəbər alsan, o Maralyan maralı.

O, sələflərinin yaradıcılığının ən dəyərli keyfiyyətlərindən təsirlənmiş, bəhrələnmişdir, onların ənənəsini davam etdirmişdir. Azərbaycan aşiq və şair qadınlarının poetik salnaməsini şərəflə gələcək nəsillərə ötürmüşdür. Məhsətidən tutmuş Heyran xanıma qədər zərif qadın duyğularının, hisslərinin tərənnümü, ifadəsi Aşiq Pəridə də oxşardır, sanki onların davamıdır.

Mən sığındım məzar sandıq daşına,
Bir rəhm eylə gözdən axan yaşına.
Pəri deyər, dönnəm yarın başına,
Yaralıyam, mən başına döndüyüm.

Aşıq Pəri yaradıcılığında həyatın, təbiətin və insanın mənəvi aləminin şeiriyyəti, yüksək səviyyədə olmuş, ürəklərə hər zaman yol tapmışdır. Yerində işlədilən ifadələr, xalq deyimləri, atalar sözü və məsəlləri bədiiliyi, axıcılığı, rəvanlığı artırmış, aşıq şeirini xalq dilinə, canlı danışiq dilinə yaxınlaşdırmışdır. Aşığın lirik qəhrəmanı elə onun özüdür.

Adım Pəri xanım, Ali xan butam,
Çərxi-fələk etdi mənə yüz sitəm.
Qoymadı mətləbə, murada çatam,
Mənsur kimi çəkdi dara, de gəlsin.

Aşıq Pəri dünyanın puçluğunu yaxşı dərk edir və dünyada olan bütün pisləklərin əlacını səbirdə, tövbədə, duada görür. Aşıq Pəri təcnis, deyişmə və bayatılarında orijinal obrazlardan, real həyat səhnələrindən ustalıqla istifadə etmişdir. Bu da onun şeirlərinin oxucular tərəfindən sevilərək oxunmasına təkan verir.

Görünmə, ay bülbül gül ilə belə,
Zimistan olacaq yazın axırı.

Aşıq Pəri müasirləri Molla Pənah Vaqif, Qasım bəy Zakir, Molla Vəli Vidadi ilə deyişmişdir. Molla Pənah Vaqif ona bu mədhiyyəni yazmışdır:

Boyun sürəhidir, bədənin billur,
Gərdənin çəkilməmiş minadan Pəri!
Sən ha bir tərlansan cüda düşmüşsən,
Bir bölük yaşılbaş sonadan Pəri!

Aşıq Pərinin yaradıcılığından bəhs edən şeir müsabiqəsi

Aşıq Pərinin 205 illik yubileyi münasibətilə kitabxanada “Aşıq Pəri irsinə məhəbbətlə” adlı şeir müsabiqəsinin keçirilməsi məqsədəuyğundur. Müsabiqə zamanı oxucular yubilyarın həyat və yaradıcılığı ilə yaxından tanış olur, ən çox bəyəndikləri şeirlərini əzbərləyib, müsabiqəyə qatılırlar. Müsabiqəyə 1 ay hazırlıq

görülür. Aşığın şeirlərini ən yaxşı söyləyən oxucu müdiriyyət tərəfindən mükafatlandırılır.

BAXTIM

Nə müddətdir bu qəflətdən,
Oyanmırsan, qara baxtım.
Çəkdirdiyin əziyyətdən,
Usanmırsan, qara baxtım.
Atmısan ümmani-qəmə,
Gülünə etmişən aləmə,
Məni dərdə salıb yenə,
Dayanmırsan, qara baxtım.
Axıtdın sel tək qanıma,
Üzmüsən cavan canımı,
Almısan adü-sanımı,
Utanmırsan, qara baxtım?
Yaşayıram zəhmət ilə,
Çətinliklə, zillət ilə,
Sən Pəriyə hörmət ilə,
Dolanmırsan, qara baxtım.

DİLƏ SƏN

Eşitmişdik, qulluğuna yetişdik,
Gördük ki, düşmüşən dildən-dilə sən.
Unutmayıb müsəlmanlıq şərtini,
Matəm tutub bir insafa gələsən.
Bu işdə Qədirin varıdır payı,
Yetən kəslər ona deyir sevdayı.
Aralığa düşüb məhərrəm ayı,
Layiq deyil onda deyib-güləsən.
Yaxşı yetər imamı fəryadına,
Belə işin ləzzəti nə, dadı nə?
Adam bildik biz də gəldik adına,
Adamlığı qanmayıbsan hələ sən.
Ey Pəri, təcil et sualında sən,

Nöqsan yetiribsən kəmalında sən,
İndi zurna çalmaq xəyalındasan,
Onu gərək axirətdə çalasan.

Mürşidi-kamildən dərşimi aldım

Mürşidi-kamildən dərşimi aldım,
Can götürüb bu meydana gəlmişəm.
Mürği-Səməndərin aşinasıyam,
Od tutuban yana-yana gəlmişəm.
Müxtəsər, nə deyim, naşısən, naşı!
Tutubdur yaxanı eşqin ataşı,
Bu tərifiqər zənənə nə yaraşı,
Həqq bilir ki, mən mərdana gəlmişəm.
Pünhanıda bir azarım var mənim,
Gözlər yolda, intizarım var mənim,
O kəlməndən xəridarım var mənim,
Sən sərrafsan, mən də kana gəlmişəm.
Zənbur olar şanda belə məkanda,
Çox ariflər mandə gənci-pünhanda,
Bülbül - abadanda, bayqu - viranda,
Əndəlibəm, gülüstana gəlmişəm.
Pərizadə əl götürməz canından,
Dərsin alıb sahibkamal yanından,
Küllü-işin mərifətin kanından,
Bəzm içində mən fəğana gəlmişəm.

Nə yatıbsan ləhaf bəstər içində

Nə yatıbsan ləhaf bəstər içində,
Bimarmısan, nədir bəs halın sənin?
Eşqin mərəzinin mən təbibiyəm
Bəyan eylə mənə əhvalın sənin.
İsmi-şərifiniz dada yetişsin,
Mətləb alıb hər murada yetişsin.
Xaliq özü bir imdada yetişsin.
Hifzində saxlasın zavalın sənin.

Bar ilahım gülzarına qıymasın,
Xəstə olan bimarına qıymasın,
Şirin-şirin göftarına qıymasın,
Bağışlasın qaşi-hilalın sənin.
Bir məsəldir: Bağban olan bar çəkər,
Əndəlibin həm meyli gülzar çəkər,
Allahına bəndə ahü zar çəkər,
Qəm çəkmə, kamildir kamalın sənin.
Mən Pəriyəm, eşqə zaram neyləyim,
Dərdi-dildən xəbərdaram, neyləyim,
Burdan ora intizaram, neyləyim,
Şəfalansın nuri-vüsalın sənin.

OYNAŞIR

Katiblərin şahı dəftər içində
Qələm ilə nazik əllər oynaşır.
Fitnəli, fellisən, nazü-qəmzəli,
Dəhanında şirin dillər oynaşır.
Eşqinin əlindən gedərəm bada,
Dərdim olur gündən-günə ziyada,
Şivəyi-rəftarın düşəndə yada
Bağrımın başında millər oynaşır.
Dad elərəm, haray naşı əlindən,
Yandı cigər eşq ataşı əlindən,
Mən nə deyim gözüm yaşı əlindən,
Üzüşür sonalar, göllər oynaşır.
Adam var dolanır məkrin içində,
Adam var dolanır zikrin içində,
Sənin kamalında, fikrin içində
Əcaib-qəraib hallar oynaşır.
Pəriyəm, xəlq ara olmuşam bacı,
Kimsənin kimsəyə yox ehtiyacı,
Bəlxü Buxaranın, Hindin xəracı
Zənəxdanda siyəh xallar oynaşır.

Zalım Şəcər dad əlindən

Zalım Şəcər dad əlindən,
Sən ha nahaq qan eylədin.
Zülm ilə könlüm şəhrini,
Gör necə viran eylədin.
Saymadın sultanı, xanı,
Eyləyibsən nahaq qanı,
Badam kimi novcavanı,
Yer ilə yeksan eylədin.
Necə qıydın gülzarına,
Pünhan keçən iqrarına,
Saldın yollar kənarına,
Dörd yanı al qan eylədin?
Pərinin dərdi tüğyandı,
Sakin yeri Maralyandı,
Gülüm qönçəsində yandı,
Bülbüllər əfqan eylədi.

Çanaqçı mülkündən səfər elədik

Çanaqçı mülkündən səfər elədik,
Mənə qənim oldu yollar, ağlaram.
Şəcər gəldi, urdu, şikar eylədi,
Tökər didələrim sellər, ağlaram.
Nagahandan böylə düşdüm dərdə mən,
Necə çəkim eşq üzünə pərdə mən?
Gözü yaşlı gəldim Tağavərdə mən,
Pərişan olubdur tellər, ağlaram.
Bir şahandaz şahbarım gedibdir,
Kəsilibdir ixtiyarım, gedibdir.
Köksü dağlı bir tavarım gedibdir,
Quruyub lal olub dillər, ağlaram.
Bir Pəri dil aramında qan ağlar,
Çəkilib sinəmə dügünlü dağlar,
Ölübdür bülbülüm, lal olub bağlar,
Saralıb-sovulub güllər, ağlaram.

Şayistədir, ey murşidi-kamilim

Şayistədir, ey murşidi-kamilim,
Dostlar arasında etibar ola.
Şair olan ustadından dərslə ala,
Ziddü-cinsü rədifdə pərgar ola.
Sən ki bizə namə yazdın ibtida,
Canı dost yolunda eylədim fəda.
Övsafi-aləmdə yektadır, yekta,
Mələk hicranında bərqərar ola.
Cəvabi-xəttindən olmuşam xoşhal,
Ərz eləyim qulluğuna vəsfi-hal,
Şən ilə şövkətin olsun bizaval,
Gərək xidmətində xidmətkar ola.
Mayiləm hüsnünün xoş irənginə,
Yetə bilmən təcnisimin dənginə.
Sallam səni məhşərin cəhənginə,
Arif bu yerlərdən xəbərdir ola.
Pəri idim eşq içində aşkar,
Aralıqda yaxşı olur səbəbkar,
Bu cəng meydanında eylərəm şikar,
Əgər Məhəmməd tək səd həzar ola.

Gözlərin

Hər nə ki danışsan əfsanədəndir,
Batacaqdır məkri-qanə gözlərin.
Sən mənə rəqibsən, həmi naməhrəm,
Sataşmasın zənəxdanə gözlərin.
Təbib olan, yarə bağlamaq ilə,
Eşq oduna cigər bağlamaq ilə,
Kim vayə çatıbdır ağlamaq ilə,
Bicay yerdə doydu cana gözlərin.
Eşqin məstliyindən ayıl deyiləm,
Hər nə ki danışsan, qayıd deyiləm,
Leyli sifət, sənə mayil deyiləm,
Məcnun kimi, nə divanə gözlərin.

Ədəbi bədii gecə

Kitabxanada Aşıq Pərinin 205 illik yubileyi ilə əlaqədar **ədəbi-bədii gecə** də keçirmək olar. Ədəbi-bədii gecələrin keçirilməsi aşığın həyat və yaradıcılığı ilə yaxından tanış olmağa imkan verir, oxucularda Aşıq Pərinin qoşmalarına, tənqidi-satirik şeirlərinə, deyişmələrinə maraq oyadır. Gecəyə tanınmış yazıçı-publisist Aşıq Pərinin həyat və yaradıcılığı ilə çox yaxından tanış olan Əlisahib Əroğulu, şifahi ədəbiyyatımızın ən yaxşı nəşirlərindən olan Hümmət Əlizadəni, “Aşıq Pəri” məclisinin bir qrup tanınmış aşıqlarını dəvət etmək olar. Ədəbi-bədii gecənin ssenarisini təqdim edirik. Tədbiri müdiriyyət açıq elan edir. İlk öncə tədbir iştirakçılarına Aşıq Pəridən bəhs edən slayd təqdim olunur. Tədbir keçirilən zalın divarlarına Aşıq Pəri haqqında söylənmiş sitatlar, qoşmalarından bəhs edən rəsm əsərləri, Aşıq Pərinin şəkilləri vurulur.

Aşıq musiqisinin sədaları altında aparıcılar səhnəyə daxil olurlar.

I Aparıcı: Salam hörmətli qonaqlar, əziz dostlar. Sizləri tədbirimizdə xoş gördük. Sözümlüzün-söhbətimizin mövzusu Azərbaycan aşıqlarının nənəsi Maralyanlı Pəridi. Çalışacağıq ki, çatdığımız bu ocağın şöləsindən, şövkündən hərənizə bir pay düşsün. Bildiyimiz kimi bu il Azərbaycan mədəniyyətində və ictimai həyatında dərin izlər qoymuş, sənət və ədəbiyyat aləmində Azərbaycanın klassik ənənələrindən bəhrələnmiş, bunları öz poeziyasında uğurla davam etdirmiş, Aşıq Pərinin 205 illik yubileyi qeyd olunur.

I Aparıcı: Aşıq Pəri Qarabağın ilk qadın şairi sayılır. O, lap gənc yaşlarından aşıq şeiri ilə maraqlanmağa başlayıb. İlk təhsilini doğulduğu Cəbrayıl bölgəsində alan Aşıq Pəri gözəl, ağıllı, istedadlı bir xanım olub. Onun yaradıcılığını araşdıranlar həm Azərbaycan, həm də Avropa şərqşünasları Aşıq Pərinə işvəli bir nəzərin kimi təqdim edərək bədahətən şeirlər deyən, azad ruhlu, həyatsevər bir qadın olduğunu yazıblar. Aşıq

Pəri nakam ömür sürmüş, çox böyük ustalıqla dövrünün kişi şairləri ilə deyişmişdir.

II Aparıcı: Şeir, sənət vurğunu Aşıq Pəri dünyagörüşünü zənginləşdirmək üçün Şuşaya getmiş və ömrünün axırınadək orada yaşamışdır. Aşıq Pəri Şuşaya gəldikdən sonra Qarabağın nəcib, sanballı adamları onunla maraqlanmış, bu ustadın məclisində olmağa cəhd göstərmişlər. Qarabağ ədəbi məclislərinin yaranması tarixi XIX əsrin birinci yarısında yaranmış, Aşıq Pərinin adı ilə adlandırılmışdır. Az müddət içərisində bütün Qarabağ camaatının hörmətini qazanan, müasirləri arasında xüsusi yer tutan Aşıq Pərinin şeir və deyişmələrində yer üzünün bəzəyi olan insan tərənnüm edilmişdir.

I Aparıcı: Aşıq Pəri yaradıcılığı dərya dibində yatmış inciye bənzər, axtardıqca tapılır... Aşıq Pəri yaradıcılığında nikbinlik, mərdlik, döyüşkənlik, cəsarət tərənnüm olunur.

Mən Pəriyəm eşq içində aşikar,

Aralıqda yaxşı olur səbəkər.

Bu çəng meydanında eylərəm şikar,

Əgər Məhəmmədtək səd həzar ola...

Aşıq Pəri ərəb-zəngi kimi poeziya aləmində, söz meydanında zamanəsinin ən qüdrətli aşıq və şairləri ilə qoç kimi kəllə-kəlləyə döyüşmüş, həmişə də mənəvi zəfər çalmışdır. Onun şeirlərində ümumxalq ruhu, zəif şəkildə olsa da, müasirlik hissi nəzərə çarpır. Elə bu baxımdan da Aşıq Pəri poeziyasının ümumi ruhu həyat eşqinin qəm, möhnət üzərindəki qələbəsi kimi qiymətləndirilməlidir.

II Aparıcı: Aşıq Pərinin ən məhsuldar yaradıcılıq dövrü XIX əsrin yarısına, el ədəbiyyatının ən güclü, ən təsirli çağlarına təsadüf edir. Aşıq Pəri ərəb, fars dillərini mükəmməl bilmiş, kiçik yaşlarından şeir qoşmağı, hazırcavablığı ilə dillərə düşmüşdür. İstedadlı şair qızğın müşairələri ilə sadə xalq dilində yarım əsrə qədər yazıb-yaratmışdır, hicrandan, vüsaldan söz açan qəzəlxanlardan fərqli olaraq, Pəri elin ruhuna yatan deyişmələri ilə fərqlənmişdir.

I Aparıcı: Aşiq Pəri musiqi ahənginə uyğun, rəngarəng rədifli qoşmaları ilə yazılı ədəbiyyatda heca vəzninin qol-budaq atmasına şərait yaratmışdır. Onun böyük əsər təsiri bağışlayan deyişmələri yaradıcılıq rəqabəti doğurduğundan poeziyamızın zənginləşib inkişaf etməsində xüsusi rol oynamışdır. Molla Pənah Vaqif, Qasım bəy Zakir kimi sənətkarların Aşiq Pəriyə həsr etdikləri mədhiyyələrdən görünür ki, Aşiq Pəri son dərəcə zirək, ağıllı və hazırcavab olmuşdur. Aşiq Pərinin müasirləri arasında öz əqli, bacarığı, istedadının qüdrəti ilə qazandığı şöhrətin dərəcəsi bir də onunla ölçülməlidir ki, Zakir kimi sənətkar onu “piri-kamil” adlandırmışdır. Məhəmməd bəy Aşiq də:

**Nizami görsə bu nəzmi,
Salar nəzmin nizamindən,
Eşitsə tərhi-məzmunin,**

Gələr Sədi xiridara- deyə Pəri poeziyasını göylərə qaldırmışdır.

I Aparıcı: F. Köçərli yazır: “Özünün ağıl və istedadı ilə çoxlarından heyran doğuran gözəl və gənc şair Aşiq Pəri o zaman savadlı və təhsil görmüş ədəbi simaların diqqət mərkəzində dururdu. Onun üstünə hər tərəfdən mənşur və mənzum məktublar axışib gəlirdi. Azad sevgi tərənnümü, nikbin ruh, sadə üslub və başqa bu kimi xüsusiyyətlər Aşiq Pərinin yaradıcılığının əsas məziyyətlərindəndir. Onun şeirlərində xalq ruhu və müasirlik hissi də nəzərə çarpır. Aşiq Pərinin deyişmələrində onun yerli zadəganlara qarşı cəsarətli çıxışları şairin əsil simasını, şəxsiyyətini müəyyənləşdirməkdə əsas yer tutur. O, zəmanənin mənəvi cəhətdən eyibli olan adamlarını ifşa etməkdən də qorxmamış, onlara sərt cavablar vermişdir.

II Aparıcı: Aşiq Pərinin Cəfərqulu xan Nəva, Mirzə Həsən, Məhəmməd bəy Aşiq, Abdulla Canızadə və başqaları ilə deyişmələri ədəbiyyat aləminə məlumdur. Bu deyişmələrin hamısında da Aşiq Pəri qalib özü olardı. Firidun bəy Köçərlinin tədqiqatlarından aydın olur ki, Pəri 25 yaşında Məhəmməd adlı bir mollayla ailə həyatı qurmuşdur. Lakin xoşbəxtlik ona nəsib olmamışdır. Aşiq Pərinin şeir yazması, poeziya məclislərində

iştirakı Molla Məhəmmədin xoşuna gəlmişdiyindən danlağa məruz qalıb. Çəkdiyi əzablardan xiffətlənən, dərini ancaq şeirlərinə söyləyən Aşiq Pəri qoşmalarının birində deyirdi:

**Molla qoymur qələm alım dəstimə,
Ərzi-halım bəyan edim, neyləyim?**

I Aparıcı: Aşiq Pərinin üstünə hər tərəfdən mənzum və mənsur məktublar axışmış, şairə isə onlara məhəbbət və səmimi dostluq hissləri ifadə edən şeirlərlə cavab vermişdir. Aşiq Pərinin yaradıcılığı zəngin olmuş, şifahi xalq ədəbiyyatının qoşma, təcnis, deyişmə, bayatı və s. janrlarında lirik şeirlər yazmışdır. Aşiq Pəri naşı bir aşiq deyildi, o, dövrünün kamal sahiblərindən mükəmməl dərs almış, görüb-götürmüş, savadlı, təhsilli bir ziyalı idi.

**Mürşidi-kamildən dərsimi aldım,
Can götürüb bu meydanə gəlmişəm.**

**Mürgi-Səməndərin aşinasıyam,
Od tutuban yana-yana gəlmişəm.**

I Aparıcı: Burada həm də dövrün tanınmış sənətkarlarına, ziyalılarına işarə vurulur. Bu da aşiq yaradıcılığı üçün səciyyəvidir. Aşiq Pərinin hər zəhmətə qatlaşan cəsarəti, hünəri, kamil sənəti var idi. Qadağa və xoş olmayan münasibət içində çırpınan Aşiq Pəri qeyri adi istedadına görə dövrünün tanınmış aşiq və şairləri arasında böyük nüfuz qazanıb. Onun haqqında hələ XIX əsrdə Rusiyada və Avropada çap edilən məcmuələrdə məlumat verilirdi. Aşiq Pəri eyni zamanda cəsarətli, yeri gəldikdə danışmağı bacaran, yumşaq yumora malik, cəsarətli, çox həssas qadın olub. Ondan yadigar qalan şeirləri oxu duqda bu bədii irsin bütün notlarında Aşiq Pərinin obrazı boylanır:

Mən Pəriyəm, eşqə zarəm, neyləyim?

Dərdi-dildən xəbərdaram, neyləyim?

II Aparıcı: Bu “neyləyim” sualının cavabını ömrü boyu axtaran Aşiq Pəri qoşmalarının birində çəkdiqlərindən zinhara gələrək şəxsi həyatındakı təzadlardan şikayət edib.

**Pərinin dərdi tüğyandı,
Sakin yeri Maralyandı.
Gülüm qonçasında yandı,
Bülbüllər əfqan eylədi.**

Böyük ürəkli, şair duyğulu, sənət eşqli bir insanın, xüsusilə də zərif qadının ailədə başa düşülməməsi faciə idi. Çəkdiyi əzablar onun könlünü viran etmişdi. Bu ağır həyatın sahibi olan Aşıq Pəri zahirən deyib-gülsə də, içində şam kimi əriyirdi. Müasirləri xətrini çox istəyirdi. Aşıq Pərinin şeir məclislərində yeri başda idi. Pəri isə bütün bu dərdləri şeirlərində dilə gətirərək yaralı qəlbinə məlhəm çəkirdi.

**Bir Pəri dil aramında qan ağlar,
Çəkilib sinəmə dügünlü dağlar,
Ölübdür bülbülüm, lal olub bağlar,
Saralıb-sovulub güllər, ağlaram.**

I Aparıcı: F. Köçərli böyük ehtiram və məhəbbətlə Qarabağın bu ilk şair xanımını belə təqdim edirdi: “Aşıq Pəri Şuşa şəhərinə köçdükdən sonra onun hörməti və izzəti əyani-dövlət arasında daha da çoxaldı. Hər bir əhli təb onun şənində yazıb izhari məhəbbət etdilər.” XIX əsrin tanınmış şairlərindən olan Əsəd bəy Vəzirov bu istedadlı xanıma ünvanladığı poetik tərifi də gözəlliyini tərənnüm edirdi:

**Arizindir günəş, camalındır ay,
Heç nazənin ola bilməz sənə tay.
Qəmzən qatıl, kipriyin ox, qaşın yay,
Qamətindir sərvi-xuraman, Pəri.**

II Aparıcı: Dünyanın faniliyindən, ömürgün dostunun zalımlığından, yaxın dostlarının itgisindən təsirlənən Aşıq Pəri qoşmalarının birində öz hüznünü belə ifadə edib:

**O fələkdir dügün yeri dağlayan,
Əzəl şad eyləyib sonra ağlayan,
Sinəsindən şerü-kitab bağlayan,
Sahibi-huş, gövhər kanı neylədin?**

I Aparıcı: Şuşanın tanınmış şairlərindən biri İbrahim Xəlil xanın nəvəsi, Nəva təxəllüsü ilə şeirlər yazan Cəfərqulu xanın Aşıq Pəri ilə müntəzəm deyişməsi haqqında məlumatlar çoxdur. Maraqlıdırki, bu deyişmələrin heç birində dövrünün əksər şairlərinə qalib gələn Cəfərqulu xan Aşıq Pərini bağlaya bilməmişdir. Hətta deyişmələrin birində Cəfərqulu xan səmimiyyətlə etiraf edib:

**Arifəm, bir yerdə yarı görəndə,
Mən nə deyim bu duxtəri görəndə?
Əql itirdim mən əğyari görəndə,
Neyçün göstəribsən etibar ona?**

Pərinin cavabı daha maraqlıdır:

**Dağam, gül yanında xarı görəndə,
Tər lan ovlağında sarı görəndə.
Sən ki aşiq əhlini karı görəndə,
Pəriyəm, duaçı aşikar ona.**

II Aparıcı: Mir Möhsün Nəvvabın təzkirələrində də Aşıq Pərinin adı məhəbbətlə çəkilmiş, onun hansı şairlərlə deyişdiyi haqqında ətraflı məlumatlar verilmişdir. Həyat yoldaşının verdiyi mənəvi işgəncələrə dözə bilməyən Aşıq Pəri qoşmalarının birində çox incəliklə bildirib:

**Canı dost yolunda eylədim fəda,
Dad eylərəm, haray naşı əlindən.**

Əlimizdə Aşıq Pərinin əsasən qoşmaları var. Bu qoşmalar sadə və anlaşılıqlı bir dillə söylənilmişdir.

Yekun:

Ötən əsrin sonlarına yaxın unudulmaz el sənətkarı Narınc Xatun Aşıq Pərinin xatirəsini yaşatmaq üçün respublika miqyasında fəaliyyət göstərən “Aşıq Pəri” məclisi yaratmışdır. Tanınmış heykəltaraş Xanlar Əhmədov tərəfindən Aşıq Pərinin gözoşayan, əzəmətli heykəli ucaldılmışdır. Hər dövrdə olduğu kimi o dövrdə də Pərinin anladıklarını anlayan, dərddən, kədərdən qovrulan, lakin əli bir yerə çatmayan, demək istədikləri ürəyində qalan, ah-nalələri göyə yüksələn qadınlar çox idi. Amma Pəri fərqləndi, irəli çıxdı, qadınların dünyəvi arzularını, istəklərini, kədərini, sevincini lirik şeirləri ilə aləmə car etdi. Şam qədər qısa ömrünü bu amala həsr etdi. Aşıq Pəri həyatını, hisslərini şeirin ecazkar dili ilə əbədiləşdirmiş, ömrünün ömrünün şeirə dönmüş anlarını bizə yadigar qoyub getmişdir. İllər, qərinələr keçsə də, aşıq sənətinin gözəl Pərisi Qarabağın bir parçası kimi ruhumuzda, yaddaşımızda, tariximizdə yaşayacaq, onun zərif duyğuları zaman-zaman aşıq şeirini bəzəyəcək.

Kompyuter yığımı

və dizayn

Ruhiyyə Məmmədli

Ünvan: AZ-1022 Bakı şəh., S. Vurğun küç. 88;

E-mail: childlibbaku@yahoo.com

URL: www.clb.az

F. Köçərli adına Respublika

Uşaq Kitabxanasında

çap olunmuşdur.

Sifariş:

Çapa imzalanmışdır:

Tirajı:

Pulsuz